

РИНОК ГАЗУ ТА НАФТИ УКРАЇНИ ЗА 2012 РІК

Ринок газу

Україна споживає значні обсяги природного газу, проте видобутий в країні газ забезпечує потреби лише на третину, що робить Україну енергозалежною державою. Щорічно в країні видобувається близько 18-20 млрд. куб. м природного газу, а обсяги його споживання коливаються у діапазоні від 45 до 60 млрд. куб. м (Таблиця 1.1). Через особливості географічного розташування, газ територією України постачається транзитом до країн Європи.

Найбільший обсяг природного газу видобувається дочірніми підприємствами НАК «Нафтогаз України» (понад 90%). За даними Державної служби статистики за 2012 рік в Україні було видобуто 19,2 млрд. куб. м природного газу (-0,5% у порівнянні з 2011 роком); 723,0 млн. куб. м попутного газу; 1,1 млн. тонн газового конденсату (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1. Основні показники ринку газу та нафти України

Показник	Од. вим.	2009	2010	2011	I кв. 2012	I півр. 2012	9 міс. 2012	2012
Добування:								
природного газу	млрд. куб. м	20,7	20,0	19,3	4,9	9,6	14,3	19,2
газу нафтового попутного	млн. куб. м	744	655	719,6	186	362	543	723
газового конденсату	млн. тон	1,1	0,9	0,8	0,3	0,5	0,8	1,1
Імпорт природного газу, у т.ч. з:								
Російської Федерації	млрд. куб. м	22,2	36,6	40,0	8,6	15,9	24,6	32,9
Казахстану	млрд. куб. м	5,0	-	1,5	-	-	-	-
Туркменістану	млрд. куб. м	4,5	-	1,7	-	-	-	-
Узбекистану	млрд. куб. м	6,2	-	1,5	-	-	-	-
Обсяг спожитого природного газу	млрд. куб. м	50,1	46,1	59,3	13,1*	30,9	37,4	54,8
Транспортовано територією України (транзит)	млрд. куб. м	95,2	98,6	104,2	17,7*	44,4	62,8	84,3

*дані за січень-лютий 2012 року

Джерело: Державна служба статистики України, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України

Слід зазначити, що суттєве скорочення обсягів транзитного транспортування природного газу територією України за підсумками 2012 року (-19% у порівнянні з 2011 роком) було частково зумовлено використанням трубопроводу «Nord Stream», який проходить по дну Балтійського моря, в обхід території України. Транспортування газу по вищевказаному трубопроводу до країн Європи було розпочато наприкінці 2011 року.

Оскільки запасів природного газу в Україні недостатньо для задоволення внутрішніх потреб, основним джерелом його надходження є імпорт. Тривалий час найбільшим постачальником природного газу в Україну був Туркменістан, на який припадало дві третини імпорту. Російська Федерація переважно поставляла газ в якості оплати за послуги транзиту газу в Європу, що надавала Україна. Проте останні роки практично весь обсяг імпорту формується поставками з Росії.

В умовах постійного зростання цін на імпортований газ для України, яке спостерігається в останні роки, Уряд та профільне Міністерство розробляють та впроваджують заходи щодо диверсифікації каналів постачання газу та зниження залежності від окремих постачальників.

Довідково. Наприкінці 2008 року виник конфлікт між Російською Федерацією та Україною щодо поставок газу, зумовлений невирішеними питаннями щодо заборгованості, цін, обсягів поставок газу, а також транзиту газу територією України. В результаті, у січні 2009 року було призупинено поставки газу для України та зменшено поставки для європейських споживачів. Пізніше було повністю зупинено транзит газу територією України. Після досягнення домовленостей щодо поставок газу для України, транзит до Європи було поновлено та укладено між ВАТ «Газпром» та НАК «Нафтогаз України» Контракт «купівлі-продажу природного газу у 2009-2019 рр.». Згідно з Контрактом Україна мала імпортувати у 2009 році 40 млрд. куб. м природного газу, а з 2010 року щорічно по 52 млрд. куб. м. Ціна розраховувалася щоквартально, виходячи з базової ціни та параметрів, які змінювалися залежно від кон'юнктури ринків. У квітні 2010 року було переукладено газовий договір, проте інформація, яка міститься в ньому щодо обсягів поставок та цін на газ є конфіденційною.

Імпорт природного газу в Україну здійснюється через НАК «Нафтогаз України», проте у попередні роки постачання газу відбувалося через посередників. Зокрема, у 2005 році поставками газу займалася Компанія «RosUkrEnergo AG», а у 2006-2008 рр. ЗАТ «УКРГАЗ-ЕНЕРГО» (засновники НАК «Нафтогаз України» та «RosUkrEnergo AG»), яке здійснювало поставки імпортованого газу промисловим споживачам. Восени 2008 року між Україною та Російською Федерацією було підписано меморандум, який передбачав відсутність посередників у торгівлі газом між країнами.

Близько 10% природного газу, що споживається в Україні, використовується на технологічні потреби, інший обсяг розподіляється між населенням, бюджетними організаціями, підприємствами теплокомуненерго та теплоцентрами, а також промисловими споживачами. Останніми роками споживання газу населенням змінювалося несуттєво і перебувало в межах 15-18 млрд. куб. м. Натомість, у 2009-2010 рр. значно зменшилося споживання газу промисловими підприємствами, що пов'язано зі скороченням виробництва під впливом як зменшення попиту на промислову продукцію в умовах кризи, так і подорожчання газу.

В умовах розробки українських родовищ у режимі виснаження, тобто коли основні базові родовища знаходяться на завершальній стадії розробки з вилученими запасами понад 70%, щорічне скорочення обсягів видобутку природного газу складатиме близько 1,0 млрд. куб. м. Для стабілізації видобутку газу, нафти та газового конденсату необхідними є щорічні значні капіталовкладення у будівництво, а також введення в експлуатацію нових виробничих потужностей. Світовий досвід свідчить, що для сталого розвитку нафтогазової галузі щорічний приріст ресурсної бази вуглеводнів повинен у 2-3 рази перевищувати обсяги їх вилучення, тому стратегічним завданням вітчизняної нафтогазової галузі є збільшення обсягів геологорозвідувальних робіт. Необхідно зазначити, що Україна не володіє відповідними технологіями глибоководного видобутку вуглеводнів, тобто є необхідність залучення міжнародних компаній, які мають досвід роботи в цій сфері.

Кабінет міністрів України у 2012 році затвердив умови конкурсу з розвідки та комерційного видобутку газу на глибоководних ділянках чорноморського шельфу. Право на вивчення чорноморського шельфу та на видобуток вуглеводнів на протязі 50 років український уряд надасть переможцю конкурсу на укладення угоди про розподіл вуглеводнів, видобутих на Фороській і Скіфській площах шельфу.

На сьогодні переможцем конкурсу з розробки Скіфської ділянки стала група компаній на чолі з «ExxonMobil». За даними Уряду обсяг інвестицій у реалізацію проекту на першому етапі складатиме близько 1,6 млрд. грн. За попередніми даними обсяг щорічного видобутку може скласти 5 млрд. куб. м, загальні запаси ділянки оцінюються у 250 млрд. куб. м.

Крім того, у січні 2013 року за участю Президента України було підписано угоду між Компанією «Shell» та «Надра Юзовська» про розподіл продукції від добування сланцевого газу на Юзівській ділянці у Харківській та Донецькій областях. Співробітництво у рамках вищезазначеної угоди може позитивно вплинути на активізацію розвитку інфраструктури регіонів, збільшення робочих місць, а також на інвестиційний клімат країни в цілому. Протягом 3-5 років Компанія «Shell» планує інвестувати близько 410 млн. дол. США у розробку Юзівського родовища.

Державне регулювання галузі

На всіх етапах реалізації газу – від видобутку до постачання споживачам – ціни регулюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (далі НКРЕ), виходячи з собівартості 1 куб. м енергоресурсу. НАК «Нафтогаз України» закуповує газ у видобувних компаній та реалізує його за цінами, встановленими НКРЕ.

З 01.03.2013 р. для промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання, а також для установ та організацій, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів, встановлено граничний рівень ціни на природний газ без урахування ПДВ, збору до затвердженого тарифу на природний газ у вигляді цільової надбавки, тарифів на транспортування, розподіл і постачання природного газу за регульованим тарифом на рівні 3 509,0 грн./1 000 куб. м (Постанова НКРЕ від 28.02.2013 р. за № 207). Крім того, Постановою НКРЕ від 28.12.2011 р. № 131 (зі змінами та доповненнями) з 01.01.2012 р. було введено загальні тарифи на транспортування та постачання природного газу у розмірі 305,6 грн. за 1000 куб. м. Згідно зі ст. 316 Податкового кодексу України (від 01.12.2010 р. № 2755-VI) діє збір у вигляді цільової надбавки до діючих тарифів у розмірі 2% від обсягів природного газу, що постачається, для населення – 4%.

Постановою № 812 від 13.07.2010 р. встановлено ціни для населення (Таблиця 1.2).

Таблиця 1.2. Роздрібні ціни на природний газ, що використовується для потреб населення (з ПДВ), грн./1 000 куб. м

№	Диференціація цін	до 01.08.2010	з 01.08.2010
1.	за умови, що обсяг споживання природного газу не перевищує 2 500 куб. м на рік:		
	за наявності газових лічильників	483,60	725,40
	за відсутності газових лічильників	531,60	798,00
2.	за умови, що обсяг споживання природного газу не перевищує 6 000 куб. м на рік:		
	за наявності газових лічильників	732,00	1 098,00
	за відсутності газових лічильників	805,20	1 207,80
3.	за умови, що обсяг споживання природного газу не перевищує 12 000 куб. м на рік:		
	за наявності газових лічильників	1 498,80	2 248,20
	за відсутності газових лічильників	1 648,20	2 473,20
4.	за умови, що обсяг споживання природного газу перевищує 12 000 куб. м на рік:		
	за наявності газових лічильників	1 790,40	2 685,60
	за відсутності газових лічильників	1 968,60	2 954,10

Джерело: Постанова № 812 від 13.07.2010 р. «Про затвердження Роздрібних цін на природний газ, що використовується для потреб населення, Міжнародного дитячого центру «Артек» і Українського дитячого центру «Молода гвардія»

Згідно з Розпорядженням КМУ «Про затвердження прогнозного балансу надходження та розподілу природного газу по Україні на 2012 рік» (від 20.06.2012 р. № 431-р із змінами та доповненнями) у 2012 році Уряд планував суттєво зменшити обсяги надходження імпортного газу в Україну, а саме на 35-40% до рівня в 27,0 млрд. куб. м (у порівнянні з 2011 роком). Проте, фактичне скорочення обсягів імпорту газу за підсумками 2012 року становило лише 26,5%.

Необхідно зазначити, що станом на початок I кварталу поточного року прогнозний баланс природного газу на 2013 рік профільним Міністерством та Урядом поки що не затверджений.

На початку вересня 2011 року в офіційних виданнях було опубліковано Доручення Президента України «Про підготовку проекту програми реформування НАК «Нафтогаз України». Документ підготовлено у рамках приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та необхідності адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері енергетики та забезпечення реформування нафтогазової галузі. Цей Договір набув чинності в Україні 01.02.2011 р. Зокрема, Дорученням було передбачено у термін до 1 жовтня 2011 року підготовку проекту програми реформування НАК «Нафтогаз України». Станом на 18.04.2012 р. Закон про внесення змін до ЗУ «Про трубопровідний транспорт» (щодо реформування нафтогазового комплексу) було прийнято у II читанні ВРУ та у квітні 2012 року було підписано Президентом України.

Метою прийняття законопроекту є надання необхідних повноважень КМУ здійснювати реформування НАК «Нафтогаз України» шляхом зняття заборони розпорядження основними фондами, які не забезпечують ведення діяльності з транспортування магістральними та/або розподільними трубопроводами, зберігання у підземних газосховищах НАК «Нафтогаз України», дочірніх та заснованих нею підприємств, а також на реорганізацію державних підприємств магістрального трубопровідного транспорту за рішенням КМУ в установленому законодавством порядку.

Ринок нафти та нафтопродуктів

Найбільшими країнами за обсягами добування нафти є Росія, Саудівська Аравія, США, Іран, Китай, Мексика, Канада, Венесуела та Казахстан. В Україні щорічно добувають від 2 до 3 млн. тонн. нафти, що дозволяє забезпечувати близько 20% потреб країни. У результаті недостатнього обсягу добування нафти всередині країни, внутрішній ринок нафти та нафтопродуктів є чутливим до коливань цін на зовнішніх ринках за одночасної залежності від економічної та політичної ситуації в країні.

Добування та транспортування нафти контролюється компаніями, які входять до складу вертикально-інтегрованої структури НАК «Нафтогаз України», зокрема, добування здійснюють ДЕРЖАВНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ЧОРНОМОРНАФТОГАЗ» та ПАТ «Укрнафта». Транспортування нафти здійснює ПАТ «Укртранснафта». На інші компанії припадає близько 10-15% добутої в країні нафти. За 2012 рік обсяги видобутку нафти в Україні склали 2,3 млн. т (-4,2% у порівнянні з 2011 роком), при цьому обсяг імпорту цієї сировини становив 1,5 млн. т (Таблиця 1.3).

Таблиця 1.3. Основні показники виробництва нафти та нафтопродуктів в Україні

Показник	Од. виміру	2009	2010	2011	I кв. 2012	I півр. 2012	9 міс. 2012	2012
Добування сирової нафти	млн. т	2,9	2,6	2,4	0,6	1,2	1,7	2,3
Імпорт сирової нафти	млн. т	7,2	7,8	5,7	0,9	1,1	1,3	1,5
Переробка нафти	млн. т	11,5	11,1	9,3	1,4*	2,7	3,6	4,0
Виробництво:								
бензину	тис. т	3 376	3 084	2 837	466*	980	1 294	1 630
дизпалива	тис. т	3 451	3 354	2 636	347*	790	1 092	1 364
мазуту	тис. т	2 392	2 297	2 030	321*	490	584	715

*дані за січень-лютий 2012 року

Джерело: Державна служба статистики України, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України

Переробкою нафти в Україні, здебільшого, займаються приватні компанії, найбільшими з яких є «ТНК-ВР» (Лисичанський НПЗ), «ЛУКОЙЛ» (Одеський НПЗ), «Континіум» (Херсонський НПЗ) та Група «ПРИВАТ» (Кременчуцький НПЗ, Дрогобицький НПЗ та Надвірнянський НПЗ). На Одеський, Лисичанський та Кременчуцький нафтопереробні заводи приходиться близько 60% українського ринку бензинів та близько 50% ринку дизельного палива. Інша переробка контролюється однією фінансово-промисловою групою («ПРИВАТ»), що суттєво впливає на цінову політику та ситуацію на ринку в цілому.

За 2012 рік на нафтопереробні заводи України надійшло 4 013,4 тис. т нафти, у т.ч. 1 504,7 тис. т імпортованої нафти. Загалом, щорічно в Україну імпортується від 9 до 14 млн. т нафти та нафтопродуктів, з яких сира нафта займає близько 40%. Найбільшим постачальником сирової нафти та нафтопродуктів є Російська Федерація, проте суттєві поставки здійснюються також Казахстаном, Білоруссю, Румунією, Польщею, Литвою та іншими країнами (Таблиця 1.4).

Таблиця 1.4. Обсяги експорту-імпорту нафти та нафтопродуктів, млн. т

Показник	2009	2010	2011	I кв. 2012	I півр. 2012	9 міс. 2012	2012
Експорт нафти та нафтопродуктів, у т.ч. до:	2,7	4,1	4,1	0,8	1,1	1,3	1,6
Російської Федерації	0,8	1,9	3,0	0,5	0,6	0,5	0,5
Імпорт нафти та нафтопродуктів, у т.ч. з:	12,3	13,3	12,9	2,4	4,6	6,9	9,1
Білорусі	1,9	2,2	3,0	0,8	1,9	3,1	3,8
Російської Федерації	7,8	7,8	6,8	1,0	1,4	1,8	2,4
Казахстану	1,0	0,6	0,7	0,3	0,6	0,8	1,1

Джерело: Державна служба статистики України

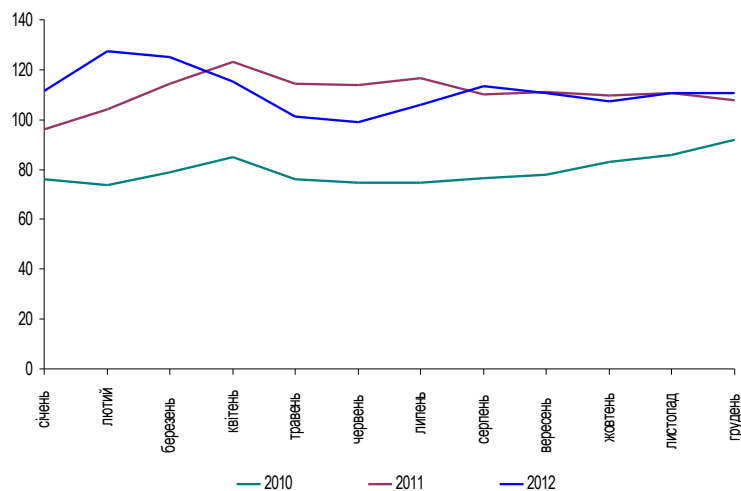
Україна володіє нафтопровідною системою, пропускна спроможність якої на вході становить близько 114 млн. т нафти на рік, на виході – близько 56 млн. т на рік. За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України за підсумками 2012 року було транспортовано 18,6 млн. т нафти, у т.ч. транзитом (переважно до країн Західної Європи) – 14,6 млн. т (Таблиця 1.5).

Таблиця 1.5. Обсяги трубопровідного транспортування нафти в Україні, млн. т

Показник	2009	2010	2011	січ.-лют. 2012	I півр. 2012	9 міс. 2012	2012
Транспортування нафти та нафтопродуктів трубопроводами, у т.ч.:	38,5	29,8	27,5	4,2	9,4	13,9	18,6
транзит	29,1	20,1	17,8	2,7	7,0	10,7	14,6
для НПЗ України	9,4	9,7	9,7	1,5	2,4	3,2	4,0

Джерело: Державна служба статистики України, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України

Оскільки рівень забезпеченості потреб власною нафтою в Україні є досить низьким, цінова ситуація значною мірою залежить від кон'юнктури зовнішніх ринків. У 2008 році під впливом кризи ціни на нафту суттєво знизилися, зокрема, з червня по грудень 2008 року – до 40 дол. США/бар. Проте, вже протягом 2009 року ціни на нафту зростали (за 12 місяців – в 1,7 разів) та на кінець 2010 року досягли відмітки у 92 дол. США/бар. (Рисунок 1.1).

Рисунок 1.1. Динаміка середньомісячних світових цін на нафту («брент»), дол. США/бар

Джерело: Інформаційно-аналітичний центр «Мінерал» (www.mineral.ru)

У I півріччі 2012 року світові ціни характеризувались різноспрямованими коливаннями: станом на кінець лютого 2012 року ціни на нафту марки «брент» у середньому становили 127,0 дол. США/бар., але вже з березня ціни почали знижуватись до червня (99,1 дол. США/бар.). У III-IV кварталах 2012 року ціни на нафту тимчасово відновили зростання (станом на 29.10.2012 р. – 107,3 дол. США/бар., на 31.12.2012 р. – 110,7 дол. США/бар). Діапазон коливань цін на нафту також суттєво залежить від статистичних даних щодо наявних запасів країн – найбільших виробників та споживачів нафти та продуктів нафтопереробки.

Огляд підготував:

Олексій ЧОРНОРОТОВ, начальник відділу корпоративних рейтингів агентства «Кредит-Рейтинг»

Наведені в документі думки висловлені з урахуванням ситуації на дату виходу матеріалу. Компанія залишає за собою право вносити або не вносити в цей матеріал зміни без попереднього повідомлення. Документ носить виключно ознайомлювальний характер, він не є пропозицією або порадою з купівлі або продажу цінних паперів і не повинен розглядатися як рекомендація подібного роду дій. Приведена інформація і думки складені на основі публічних джерел, які визнані надійними, проте за достовірність наданої інформації ТОВ «Кредит-Рейтинг» відповідальності не несе. Зважаючи на вищесказане, не слід покладатися виключно на зміст цього документу замість проведення незалежного аналізу. Компанія та її співробітники не несуть відповідальності за використання цієї інформації, за прямий або непрямий збиток, що настав внаслідок використання цієї інформації, а також за її достовірність.

Поширення, копіювання і зміна матеріалів Компанії не допускається без отримання попередньої письмової згоди Компанії. Додаткова інформація надається на підставі запиту.

© 2013 ТОВ «Кредит-Рейтинг». Усі права захищено.